

Deseti dio

OSLOBOĐENJE SARAJEVA I ZENICE

Krajem februara 1945. komanda 7. SS divizije formirala je borbeni poredak za napad na snage 4. divizije.

Već 1. marta 14. SS puk 7. SS divizije napao je iz Vranduka i Nemile na zapad prema Kobiljoj glavi. Istog dana 13. SS puk 7. SS divizije vršio je jak pritisak od Zenice i Busovače prema Vitezu i Travniku, vežući snage 4. divizije na položajima prema Zenici i Busovači.

Sutradan, 2. marta, 14. SS puk sa položaja na Kobiljoj glavi napada na jug, bočno na snage 13. i 11. brigade, koje iznenađene, povlače se prema Travniku. Istovremeno snage 13. SS puka napale su od Zenice i zauzele liniju selo Počulica — Orlac — kota 843 — selo Lupac — Pecarnica (trg. 964). Potom su neprijateljeve snage prodrle u Vitez, gde su se nalazili:⁷⁴³ intendantura 8. brigade i pozadina, i transportna kolona 1. artiljerijskog divizion 4. divizije.

Na vrijeme su spaseni svi ranjenici 8. brigade, a to je bilo i najznačajnije. Neprijatelj je nanio osjetne materijalne gubitke 4. diviziji. Zaplijenio je:⁷⁴⁴ 62 puške, 11 puškomitraljeza, 2 automata, 3 teška mitraljeza i jedan laki minobacač.

Sem oružja, neprijatelj je zaplijenio izvjesne količine municije, minerskog materijala, 37 konja s priborom, nešto odjeće, obuće i prehrambenih artikala.

Poslije podora neprijatelja u Vitez, jedinice 4. divizije posjele su ove položaje:⁷⁴⁵

— 13. brigada: selo Gluha Bukovica — selo Gornje i Donje Višnjevo — selo Dub — selo Suhi Dol — selo Maline — isključno škola u selu Guča Gora;

— 6. brigada, sa 2 brdska topa 75 mm, posjela je položaj na desnoj obali rijeke Bile, uključno škola u selu Guča Gora — selo Alihodže;

— 11. brigada, zauzela je položaje isključno selo Alihodže, uključno cesta kod željezničke stanice Bila, sve desnom obalom Bile. Vezu na desnoj obali Lašve održava sa 8. brigadom; - •

⁷⁴³ AVII, k. 771-A, reg. br. 19/1.

⁷⁴⁴ AVII, k. 771-A, reg. br. 17/7.

⁷⁴⁵ AVII, k. 1281. reg. br. 8/7.

— 8. brigada, posjela je položaj: selo Mali Mošunj — selo Veliki Mošunj — Kum (k. 744) — selo Donja Večerska — kota 566 uk-ljučno, i

— 7. brigada, posjela je položaj: selo Baškaradi — selo Kruščica — selo Vraniska.

U toku 5. i 6. marta sve jedinice 4. divizije prešle su u protivnapad.⁷⁴⁶ Jedinice 7. SS divizije uporno su se branile i, do 10. marta, uspjele da se održe na položajima: Busovača — selo Kruščica — Vitez — selo Bukve — Lađice — selo Janjaci — selo Stranjani — Gradiš.

Snage 7. SS divizije napustile su 12. marta Vitez i Han Kompaniju, a istog dana u ta dva mjesta ušle su jedinice 8. brigade.

Jedinice 4. divizije bile su 15. marta u slijedećem rasporedu:⁷⁴⁷

— 8. brigada sa dva bataljona na desnoj obali Lašve prema mjestu Busovači, a jedan bataljon na lijevoj obali Lašve na liniji selo Tolovići — selo Vrhovine — Ovčine — kota 812, održavajući vezu lijevo sa 11. brigadom i braneći pravac prema Han Kompaniji;

— 11. brigada posjela je položaje, desno selo Tolovići — selo Vrhovine — Ovčine, a lijevo selo Pojska — selo Vrhsele;

— 6. brigada koncentrisala se na prostoriji: željeznička stanica Bila — selo Kremenik — Brdo — selo Zabilje — selo Pokrajčići — selo Kremenik, u rezervi 4. divizije;

— 13. brigada koncentriše se na prostoriji: selo Maline — selo Guča Gora — selo Krpeljići — selo Radojčići — Han Bila — selo Brajkovići, u rezervi 4. divizije i na odmoru, i

— 7. brigada otišla je u sastav 10. divizije.

Jedinice 4. divizije zadržale su se na tim položajima do 23. marta 1945.

OSLOBOĐENJE SARAJEVA

Povjereništvo narodne odbrane Demokratske Federativne Jugoslavije donijelo je 1. marta 1945. ovakvu odluku:⁷⁴⁸

— da od 1. marta 1945. Narodnooslobodilačka vojska Jugoslavije nosi naziv *Jugoslovenska armija*.

— da mornarica Narodnooslobodilačke vojske, nosi naziv *Jugoslovenska mornarica*.

— da, Vrhovni štab Narodnooslobodilačke vojske i partizanskih odreda Jugoslavije reorganizuje se u Generalštab Jugoslovenske armije kao neposredni organ Povjereništva narodne odbrane, za svu oružanu silu.

Povjerenik narodne odbrane je vrhovni komandant, maršal Jugoslavije, Josip Broz Tito.

Generalštab Jugoslovenske armije formirao je 17. marta, Operativni štab za oslobođenje Sarajeva u sastavu: komandant Radovan Vukanović, komandant 2. korpusa Jugoslovenske armije; zamjenik komandanta Slavko Rodić, komandant 5. korpusa Jugoslo-

⁷⁴⁶ AVII, k. 771-A, reg. br. 21/1.

⁷⁴⁷ AVII, k. 771-A, reg. br. 26/1.

⁷⁴⁸ AVII, k. 118, reg. br. 14/1.

venske armije; član Operativnog štaba Pero Kosorić, komandant 3. korpusa Jugoslovenske armije; načelnik Operativnog štaba Drago Đukanović, načelnik Štaba 2. korpusa Jugoslovenske armije; pomoćnik načelnika Operativnog štaba Milorad Mijatović, načelnik Štaba 5. korpusa Jugoslovenske armije.

Operativni štab za oslobođenje Sarajeva odlučio je da učestvuje u oslobođenju Sarajeva 3. i 37. divizija 2. korpusa, 27. i 38. divizija 3. korpusa, 4. krajiška divizija 5. korpusa (bez jedne brigade) i 10. krajiška divizija 5. korpusa u cjelini.

U vezi s tom odlukom Operativnog štaba za oslobođenje Sarajeva, Štab 5. korpusa izdao je 23. marta naređenje.⁷⁴⁹

... »Za direktan napad na Sarajevo od snaga 5. korpusa učestvovaće 10. divizija u cjelini i 4. divizija bez jedne brigade.

Za odbranu pravca Zenica—Travnik ostaće 13. brigada 39. divizije, 18. brigada 53. divizije, 11. brigada 4. divizije, artiljerijska brigada 5. korpusa i Tenkovska četa 5. korpusa.

Ovom Operativnom grupom komandovaće Petar Vojnović, a područje na kojem će dejstvovati Operativna grupa *zvaće se* Zenički sektor...«

Sprovodeći odluku Štaba 5. korpusa, Štab 4. divizije 24. marta odlučio je da sa 6. i 8. brigadom prema Sarajevu krenu politički komesari 4. divizije DMITAR Bajalica i njegov zamjenik Stevo Rauš. Istog dana izdato je i naređenje za pokret.⁷⁵⁰

— Štabu 6. brigade da krene 25. marta u 13 sati i smjesti se u selu Šebešiću, a dijelom i u Rostovu;

— 8. brigadi da krene noću 24/25. marta i smjesti se na prostorijski selo Orašac — selo Reput — selo Bistro — selo Božići;

— 1. artiljerijskom divizionu 4. divizije da krene 25. marta u 12 sati i smjesti se na prostorijski selo Puhovac — selo Pričani — Han Zagrije — selo Monjići — selo Trnovac;

— Intendanturi 4. divizije da krene 25. marta u 8 sati i da se smjesti u Rostovu;

— bolnici 4. divizije da krene 25. marta u 13 sati i smjesti se u selu Zubićima, i

— Štabu 4. divizije da krene 25. marta u 13 sati i smjesti se u selu Zubićima.⁷⁵¹

Jedinice 4. divizije odmarale su se u navedenim selima do 27. marta, a zatim je izdato novo naređenje za dalji pokret.⁷⁵²

— 6. brigada da dostigne prostorijski selo Pobrđe — selo Velika Sotnica — selo Oglavak — selo Podglavak. Na prostorijski se obezbjediti prema cesti Kiseljak — Busovača.

— 8. brigada na prostorijski selo Lokva — selo Voljevac — selo Grabovik — selo Lučica. Obezbjeđenje isturiti prema selima Živčići, Biočići i Kozice;

— Bolnica u selo Tješilo, zapadno od Fojnice;

⁷⁴⁹ AVII, k. 771-A, reg. br. 27/1.

⁷⁵⁰ AVII, k. 771-A, reg. br. 29/1.

⁷⁵¹ AVII, k. 771-A, reg. br. 29/1.

⁷⁵² AVII, k. 771-A, reg. br. 30/1.

— Intendantura na prostorijsu selo Gradina — selo Laguna, sjeverozapadno od Fojnice, i

Štab 4. divizije u Fojnici.

Sve jedinice su do 28. marta uveče stigle u određene prostorijsu.

Još dok se nalazio u selu Zubićima Štab 4. divizije dobio je 27. marta zapovjest Štaba 5. korpusa Jugoslovenske armije za izbijanje na polazne položaje Rajlovac — Grdanj i napad na Sarajevo. U dijelu zapovjesti za 4. diviziju, navedeno je:⁷⁵³

»IV divizija:

26. o. mj. do pred mrak prikupiće se na položajima zapadno od državnog drumu s. Klokoti isključno—s. Busovača isključno. U sumrak izvršiti prelaz na dijelu ove komunikacije, po potrebi slamaajući neprijateljski otpor i postaviti se na prostorijsu: s. Koprivnica—s. Bičur zaključno—s. Desetnik zaključno—s. Viduša zaključno—s. G. Papratnica isključno, sa koje prostorijsu izvršiti prikupljanje i pripremu za likvidaciju mosta preko r. Bosne za Zgošču i rudnika Kakanj. Pristupiti izviđanju i obezbeđenju od neprijatelja sa pravca: Busovače, državnog drumu Busovača—s. Klokoti i od Zenice...

29. o. mj. po izvršenim pripremama početi sa napadom za forsiranje r. Bosne u 18 časova na odsjeku s. Doboj isključno, Kakanj zaključno, likvidirajući snažnim naletom posadu mosta kod ž. st. Kakanj, kuda prebaciti ostale snage divizije. Po uspostavljanju mostobrana izvršiti prebacivanje snaga i izbiti na prostorijsu s. Kraljevska Sutjeska zaključno—s. Zivalja zaključno s. Zgošća zaključno—s. Hrasno isključno—selo Bjelavić i zaključno — selo Haljinići zaključno ...

Snage majora Miće (udarne grupe bataljona 4. divizije) sadejstvovaće sa snagama na lijevoj obali r. Bosne, likvidirajući uporišta s. Zgošća, mosta za Zgošču i željezničkog mosta Kakanj—Doboj, što će detaljno regulisati Štab 4. divizije...

Štab 5. korpusa nastupa pravcem 4. divizije« ...

Štab 4. divizije svojom zapovješću precizirao je zadatke svih jedinica:⁷⁵⁴

— Štabu 6. brigade naređeno je da likvidira neprijateljevo uporište u željezničkoj stanici Kakanj, kao i sva uporišta do škole u selu Doboj,

— Štabu 8. brigade naređeno je da likvidira neprijateljeva uporišta Rošćevina, Dolovi, Bošnjaci, željeznička stanica Modrinja i rudnik Kakanj.

U 18 sati 29. marta snage 6. brigade krenule su u napad sa 2. i 4. bataljonom sa linije selo Bičur — selo Svinjci, podržani vatrom brigadnog artiljerijskog divizona i polubaterijom 1. artiljerijskog divizona 4. divizije.

— Drugi bataljon napao je pravcem: selo Bičur — željeznička stanica Kakanj, naselje Kakanj i most na rijeci Bosni. Neprijatelj se branio iz betonskog bunkera i 3 oklopna voza.

— Četvrti bataljon napao je Cigan Malu, Most, desno do škole u selu Doboj, podržan baterijom teških minobacača i brdskih topova 75 mm, a neprijatelj se branio i vatrom iz flakova.

⁷⁵³ AVII, k. 462, reg. br. 7/1.

⁷⁵⁴ AVII, k. 771-A, reg. br. 2/8.

Borba se nastavila cijelu noć i sutradan do 9 sati, kad je 6. brigada likvidirala neprijatelja na željezničkoj stanici Kakanj, kao i sva 3 oklopna voza.

— Četvrti bataljon likvidirao je do 10,30 sati sva neprijateljeva uporišta duž željezničke pruge i zauzeo most preko kojega je prešao u 11 sati. Do 22 sata 30. marta, 6. brigada nalazila se na prostoriji selo Krivača — selo Krtalić. Ubijeno je 186 neprijateljevih vojnika i oficira, 134 ranjeno, a 63 zarobljena. Zaplijenjeno je 5 minobacača, 6 teških mitraljeza, 4 puškomitraljeza, 40 pušaka, 2 automata, 5 pištolja, veće količine municije, 9 vagona žita, vagon masti, vagon jaja i druga materijalna sredstva. Uništeno je: jedan top, 4 lokomotive, 10 oklopnih vagona i 27 drugih raznih vagona, a pruga prekinuta na 20 mjesta.

Gubici 6. brigade: 10 poginulih 39 ranjenih boraca i rukovodilaca.

— Osmu brigadu napala je sa 2 bataljona rudnik Kakanj, kotu 375 (kapela i groblje) i kotu 573. Prilikom napada u njen sastav ušao je njen 3. bataljon, koji je bio u Udarnoj grupi bataljona 4. divizije. Na rudnik su napadali 1. i 3. bataljon, dok je 2. bataljon zatvarao pravac od Zenice, a 4. bataljon od Lašve prema Kaknju.

Prvi i 3. bataljon napadali su čitav dan 30. marta i uspjeli da oslobode samo južni dio rudnika Kakanj. Istovremeno 2. i 4. bataljon odbijali su napade neprijatelja, koji je pokušavao da pomogne njemačkoj posadi u rudniku. Toga dana poginulo je 36, a zarobljeno 25 Nijemaca. Brigada je imala 2 poginula i 3 ranjena borca.

Sutradan, 31. marta, u 8 sati su 1. i 3. bataljon napali neprijateljevo uporište Orasi kota 532, (groblje i kapela) i kota 382. Vrlo žestoke borbe za pomenute kote vođene su cijeli dan i, u tim borbama, poginuo je komandant 3. bataljona 8. brigade Osman Džafić, sa 4 borca. Kota 532 zauzeta je i zarobljen je 51 Nijemac, među kojima i 1 oficir.

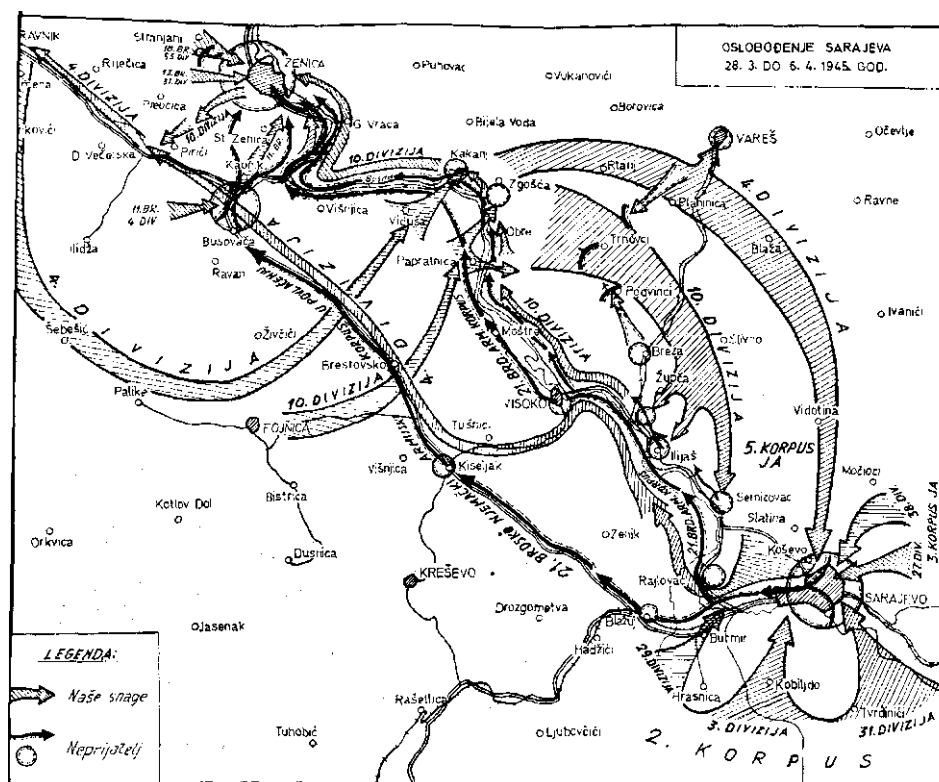
Štab 4. divizije naredio je 31. marta 3. bataljonu 11. brigade, čija je brigada ostala na sektoru Zenice, da sadejstvuje snagama 4. divizije na taj način što će osigurati pravce od Olova, Breze i Kaknja, s tim što će sa prostorijske Vreše naročito kontrolisati pravac prema Olovu, pošto su se tamo nalazili dijelovi njemačkog 3. SS puka 7. SS divizije. Posebno je tom bataljonu naređeno da uništi miliciju na prostoru Vijake, Očevlja i Olova, s tim da sačuva sva postrojenja i mašine koje su do tada sačuvane, kao i da se sačuva sva ostala državna imovina.⁷⁵³

Glavnina snaga 4. divizije krenula je 1. aprila sa prostora rudnika Kakanj — Kraljeva Sutjeska — Zagrade prema Sarajevu. Za uspješnu borbu na Kaknju štab 5. korpusa pohvalio je 4. diviziju.⁷⁵⁶

Šesta brigada krenula je 1. aprila pravcem Živalji — Žitelj — Nažbilj, odakle je 3. bataljon posjeo položaje Zarada — kota 1213, a 2. bataljon Smrdan — k. 1425 — k. 1458. Ostale snage 6. brigade

⁷⁵⁵ AVII, k. 771-A, reg. br. 31/1.

⁷⁵⁶ AVII, k. 1268, reg. br. 6/3.



Oslobođenje Sarajeva

ostale su u selu Nažbilju. U 9 sati jedan bataljon 13. SS puka 7. SS divizije napao je iz Borovice snage 2. i 4. bataljona. Nijemci su protjerani iz Borovice u pravcu Vareša. Gubici 13. SS puka 6 poginulih i 15 ranjenih, a 6. brigade jedan poginuo i 4 ranjena borca.⁷⁵⁷ Snage 6. brigade 1. aprila u 17 sati bile su na prostoru Borovice.

Osma brigada poslije oslobođenja rudnika Kakanj izvršila je pokret prema Kraljevoj Sutjesci i dalje preko ceste Vareš — Breza, do sela Budoželje — Katarići.

Šesta brigada oslobodila je 3. aprila Vareš, i ubila 10, a zarobivši 52 neprijateljeva vojnika, podoficira i oficira. Plijen: 2 teška minobacača, ostalo puške i puškomitraljezi. U selu Budoželju na stranu JA prešla je milicija.

Izviđačka četa 8. brigade kod sela Budoželja, razbila je 4. aprila jednu četvu neprijatelja, ubila 3 i zarobila 56 vojnika, podoficira i oficira. Plijen: 51 puška i puškomitraljez.

Sve jedinice 4. divizije su sutradan, 5. aprila, ubrzano izvršile pokret prema Sarajevu.

⁷⁵⁷ TM AVII, k. 774-A, reg br. 5/11.

Toga dana došlo je do kadrovskih promjena u 8. brigadi. Politički komesar brigade Slavko Havić premješten je na novu dužnost, a za političkog komesara, postavljen je Milan Indić. Nešto ranije, 17. marta, Štab 5. korpusa postavio je Đuru Milinovića za zamjenika komandanta 6. brigade, Mirka Simića za načelnika Štaba 6. brigade umjesto Vinka Menarta, a Vinka Menarta za načelnika Štaba 13. brigade.⁷⁵⁸

Snage 4. divizije izbile su 6. aprila 1945, na periferiju Sarajeva, Koševo — Nahorevo i, pošto je neprijatelj noću 5/6. aprila pobjegao iz Sarajeva, jedinice 4. divizije s ostalim snagama 2, 3. i 5. korpusa JA *ušle su u grad i oslobodile Sarajevo.*

OSLOBOĐENJE BUSOVAČE I ZENICE

Krajem marta 1945. na području Zenice i Busovače bile su vrlo jake neprijateljeve snage. Sve su pripadale njemačkom 21. brdskom korpusu.

U Zenici s okolinom bio je 359. puk njemačke 181. pješadijske divizije, 920. landessšicen bataljon, 803. bataljon za osiguranje na pruži Zenica — Kakanj, oklopni voz broj »2«, ostaci 516. bataljona za osiguranje, ostaci 273. i 322. bataljona za osiguranje, mješoviti bataljon Talijana i Rumuna, dvije čete 13. SS puka 7. SS divizije, 15. ustaška divizija i 811. bataljon za osiguranje. Ukupno oko 5.000 neprijateljevih vojnika, podoficira i oficira.

Svim navedenim snagama komandovao je komandant 359. puka njemačke 181. divizije.

Spoljna odbrana grada bila je na liniji: Pobrežje — kota 587 — Katun — Kozarce — Grm — Lađice — kota 821 — kota 843 — Vjetrenice.

U Busovači i Lašvi selo Grablje: 965. tvrđavska brigada, ojačana sa jednim dijelom 803. bataljona za osiguranje, ukupno 4 bataljona, od kojih jedan bataljon u željezničkoj stanici Busovača na položajima prema Han Kompaniji u selu Podnadioci, 2. bataljon Kuber — kota 874, 3. bataljon Kratina — Topola i 803. bataljon u željezničkoj stanici Busovača sa zadatkom osiguranja pruge i ceste, naoružan teškim minobacačima, teškim mitraljezima, flakovima, topovima, oklopnim vozom i 4 tenka. Ukupno oko 2.000 Nijemaca.

U Busovači su bili: 1. bojna 11. ustaškog stajaćeg zdruge, dio 803. bataljona za osiguranje, 6. bojna 1. ustaškog zdruge, 3. satnija 3. bojne 1. ustaškog zdruge i četa za vezu njemačke 369. divizije. Ukupno oko 1.600 Nijemaca i ustaša.

Komandant njemačkog 21. brdskog korpusa naredio je, krajem marta, da se najjače utvrde položaji na liniji: selo Carice, oko 2 kilometra južno od Busovače na cesti Kiseljak — Busovača — kota 469 — selo Ravan, 3 kilometra jugozapadno od Busovače — kota 529 — Dubrave, kilometar zapadno od Busovače — kota 529, Donji Buselji, 3 kilometra zapadno od Busovače — selo Jazvine 4 kilometra sjeverozapadno od Busovače — kota 413 — rijeka Lašva.

⁷⁵⁸ AVII, k. 1288, reg. br. 41/1.

Na toj liniji izgrađen je neprekidan niz rovova, a ispred njih postavljene su, prepreke od bodljikave žice i na stotine protivpješadijskih mina. Sem toga, svi objekti, naročito tvrde zgrade, pretvorene su u otporne tačke. Artiljerija je bila raspoređena na ciglani, kod željezničke stanice i u selu Granicama.

Neposrednu odbranu u Zenici činili su: 3 betonska bunkera kod željezničkog mosta sa po 2 teška mitraljeza i jednim protivtenkovskim topom, 4 bunkera kod željezare, 5 bunkera u Haldži, jedan bunker više rudnika Pobrežje, veći broj bunkera u Zmajevcu, 3 bunkera kod građanske škole, 2 bunkera na cesti prema Han Kompaniji i 2 bunkera iznad kaznionice. Oko bunkera bile su postavljene prepreke od bodljikave žice, a ispred bunkera protivpješadijske mine.

Borbe za oslobođenje Busovače i Zenice počinju 28. marta. Toga dana 18. brigada 53. divizije napala je sa 2 bataljona neprijateljeve položaje Kozarci — Lokvine — Grm — Paljika, dok je po naređenju komande Zeničkog sektora 3. bataljon rasporedila u selu Rosulje na cesti između Kiseljaka i Busovače.

Neprijatelj na Vjetrenici napala je 13. brigada da bi prodrla u Zenicu cestom, koja vodi od Han Kompanije preko sela Počulice.

Jedananesta brigada napala je Busovaču noću 28/29. marta, i to na prvu linju neprijateljeve odbrane selo Granice — selo Jazvine — selo Bukve — selo Donji Buselji. Četvrti bataljon napadao je na položaje neprijatelja u selu Jazvine — jugoistočno selo Bukve — selo Donje Buselje. Drugi bataljon, istovremeno napao je neprijatelja na položajima u selu Granice obuhvatom sa bokova.

Artiljerijski divizion 11. brigade dobio je zadatak da sa jednom baterijom minobacača potpomogne napad 2. i 4. bataljona, a ujutru 29. marta da otvori jaku vatru i iz ostale dvije baterije po neprijatelju u željezničkoj stanici Busovači i na ciglani, kao i na položaje neprijatelja po dubini.

Prvi bataljon bio je u brigadnoj rezervi.

Napad je počeo u 20 sati 28. marta. Drugi i četvrti bataljon neopazano su se privukli pred same rovove i uspjeli u prvom jurišu da izbace neprijatelja iz prve linije odbrane. Neprijatelj se povukao u zadnje kuće sela Granice i Jazvine, odakle je pružao otpor.

U borbama noću 28/29 marta ubijeno je 35 Nijemaca, a ranjeno ih je više, kao i ustaša. Gubici 11. brigade 4 poginula i 11 ranjenih boraca. Plijen 2 puškomitraljeza, veći broj pušaka, jedan automat, 4 pištolja, ranci, opasači, fišeklije, odjeća i obuća.

U zoru 29. marta, jakom vatrom artiljerijskog divizona 11. brigade, neprijatelj je protjeran iz sela Jazvine i Granice.

Istog dana neprijatelj kreće 3 puta u protivnapad iz Busovače i svaki put biva odbijen uz velike gubitke. Oko 15 sati 2. i 4. bataljon su se povukli na polazne položaje.

Drugi i 4. bataljon ponovo 6. aprila pokušavaju probiti neprijateljevu odbranu na liniji selo Granice — selo Jazvine — selo Buselje, ali su gusto postavljena minska polja zaustavila njihov pro-

dor. Tada se prišlo raščišćavanju minskih polja i, 7. aprila izvršen je prodor i oslobođena su sela Bukve, Granice i Jazvine. U toku 7. aprila, 4. bataljon je oslobodio i sela Ravan i Kupreš.

Jedna četa 2. bataljona, uspjela je 8. aprila da zauzme neprijateljeve rovove pokraj ceste i pruge na sektoru Busovače. Neprijatelj koji se povlačio od Sarajeva, 3 puta je jurišao da povрати rovove, ali je svaki put bio dočekan jakim vatrom 2. i 4. bataljona. Neprijatelj trpi velike gubitke. Zbog kritičnosti situacije kod Kaonika, komandant 13. SS puka 7. SS divizije upućuje 2. bataljon, a zatim postepeno i ostale snage 13. SS puka radi bočnog obezbjeđenja za Zenicu.

Dijelovi 7. SS divizije i ustaše pokušavaju da odbace 9. aprila 2. i 4. bataljon 11. brigade iz sela Jazvine, ali su odbijeni uz gubitke od 17 poginulih, dok su bataljoni imali 4 ranjena borca.

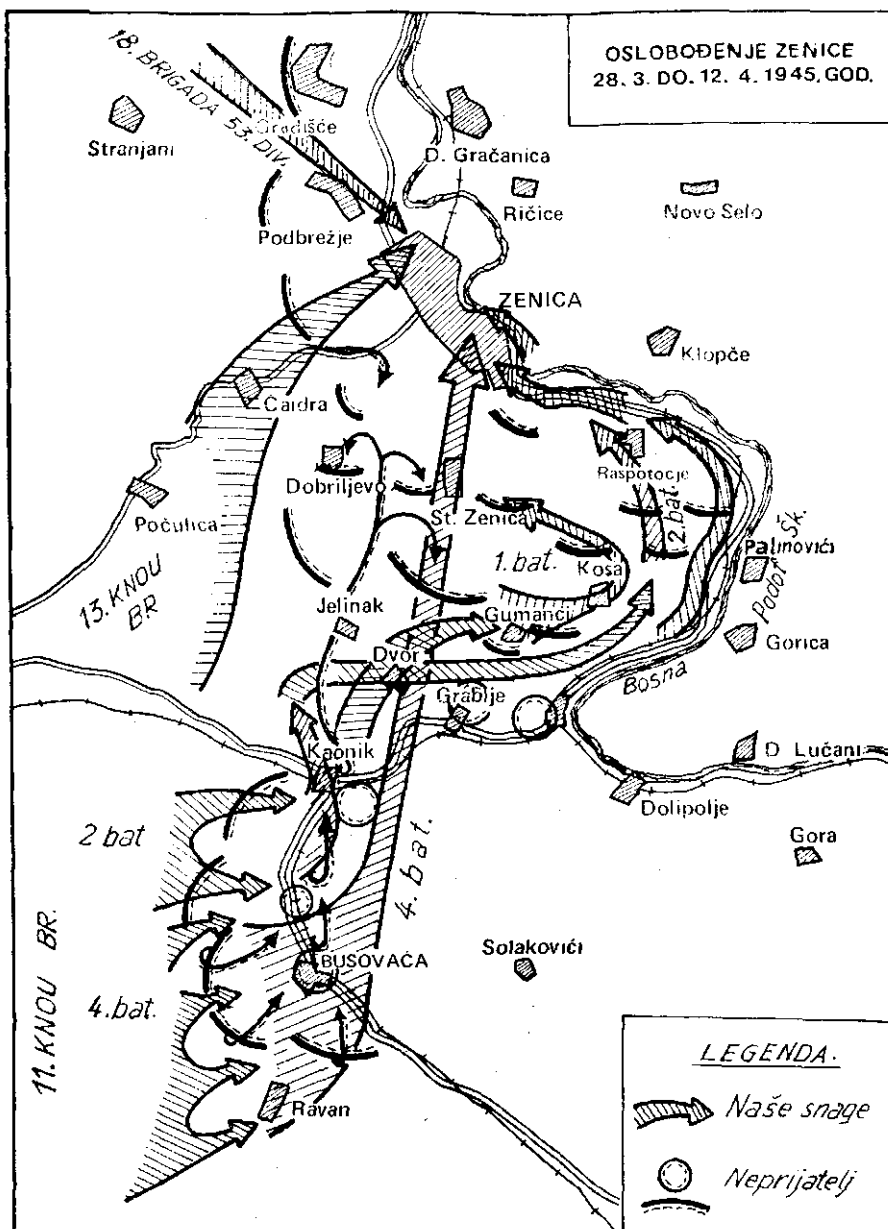
Štab Zeničkog sektora razmatra 9. aprila zajedno sa Štabom 11. brigade opštu situaciju. Oni zaključuju da su se odstupajuće neprijateljeve snage od Sarajeva, uglavnom, povukle prema Zenici, i odlučuje da neprijatelja treba goniti ne dozvoljavajući mu da se odlijepi i pobjegne.

Ujutru 10. aprila Štab 11. brigade uvodi u borbu odmorni 1. bataljon na pravcu selo Gumanci — Janjički Vrh, sa zadatkom da presječe odstupnicu njemačkim i ustaškim snagama u mjestu i željezničkoj stanici Busovača. Pošto je neprijatelj osjetio plan i namjere 11. brigade, bježi ujutru u 5,30 sati iz obje Busovače. Tako je 10. aprila oslobođeno mjesto Busovača i istoimena željeznička stanica.

Poslije oslobođenja Busovače, 2. bataljon 11. brigade prela/ri rijeku Lašvu i izbija na kote 515 i 557, gdje se spaja sa 13. krajiškom brigadom.

Žestoke borbe sa neprijateljem nastavljene su 11. aprila. On nastoji da održi dominirajuće položaje Debelu Među — Žagoni — trig. 7418 Janjički Vrh. Prvi bataljon nezadrživo juriša na neprijateljeve dominirajuće položaje i protjeruje ga. Drugi bataljon napao je neprijatelja iza sela Drivuša i uništio ga, a položaje zauzeo. Potom su zajedničkim snagama 2. i 4. bataljon protjerali neprijatelja sa položaja Saračevica — trig. 967 i tako su pali posljednji položaji neprijatelja za odbranu Zenice.

Tada za definitivno oslobođenje Zenice, komandant Zeničkog sektora ubacuje u borbu svoju rezervu, Podoficirsku školu i Tenkovsku četu 5. korpusa. Prva kreće Podoficirska škola preko željezničke stanice Lašva prema Zenici, sustiže u Lašvi posljednju njemačku zaštitnicu 920. Iandesšicen bataljon, razbija ga, nanosi mu teške gubitke u mrtvim i ranjenim, koje neprijatelj ostavlja duž ceste, a s ostacima bježi u Zenicu. Nijemce koji odstupaju progone pripadnici Podoficirske škole, miješaju se s njima i ubijaju ih u trku. Tada je uvedena u borbu i Tenkovska četa koja, neznajući da se ispred nje nalaze pripadnici Podoficirske škole, a videći u neposrednoj blizini i Nijemce, otvara vatru i po Nijemcima i po našima. Tada se pripadnici Podoficirske škole sklanjaju na obalu rijeke Bo-



Oslobođenje Zenice

sne i uspevaju se sporazumjeti sa komandom Tenkovske čete. Potom oni uz podršku tenkova, iprodiru u Zenicu, sustižu njemačku zaštitnicu i uništavaju je.

Zenica je oslobođena 11. aprila 1945.

Jednovremeno kada su Podoficirska škola i Tenkovska četa ušle u Zenicu s pravca Lašve, 1. bataljon 11. brigade ušao je u grad s pravca Raspotočja, a 4. bataljon sa pravca Stare Zenice.

U oslobođenju Zenice glavnu borbu vodile su snage 11. brigade, koje su oslobodile Busovaču i prodrle u grad, dok su 13. brigada 10. divizije i 18. srednjobosanska brigada 53. divizije vezivale neprijateljeve snage i obezbjeđivale da 11. brigada lakše i brže prodire glavnim pravcem napada koji je odredila komanda Zeničkog sektora.

U oslobođeni j;rad ušle su i snage 13. brigade, istovremeno sa 4. bataljonom 11. brigade, a nešto kasnije i 4. bataljon 18. srednjobosanske brigade 53. divizije, koji je odmah produžio da goni neprijatelja niz rijeku Bosnu prema Zavidovićima.

Poslije oslobođenja Sarajeva i Zenice sa Busovačom, došlo je do većih organizacionih, a istovremeno i kadrovskih promjena u 4. diviziji Jugoslovenske armije.

Politički komesar divizije Dmtar Bajalica postavljen je na novu dužnost u Političkoj upravi Jugoslovenske armije. Za vršioca dužnosti političkog komesara 4. divizije postavljen je Dušan Dozet, do tada pomoćnih političkog komesara u toj diviziji.

Politički komesar 11. brigade Joco Marjanović postavljen je na dužnost u OZN-u Bosne i Hercegovine. Za političkog komesara 11. brigade postavljen je Milisav Nikić. Komandant 11. brigade, Mićo Kolundžija, postavljen je za zamjenika komandanta 53. divizije 5. korpusa JA. Za komandanta 11. brigade postavljen je Mikan Marjanović. Za zamjenika komandanta Mirko Bašić.

Krajem aprila 1945. brojno stanje 4. divizije 2. Jugoslovenske armije bilo je:

— Štab 4. divizije, sa zaštitnom četom, inženjerijskom četom, četom za vezu, kulturno-prosvjetnom ekipom imao je 431 borca i rukovodioca; 6. brigada 2.949; 8. brigada 3.022; 11. brigada 2.818; 1. artiljerijski divizion 678; intendantura i vozarski bataljon 472 i mediko-sanitetski bataljon (bolnica) 132. Svega 10.402 borca i rukovodioca.

Gubici neprijatelja u martu i aprilu 1945. bili su: 1.152 poginula, 1.034 ranjena i 602 zarobljena vojnika i oficira.

Gubici 4. divizije: 95 poginulih, 323 ranjena i 12 nestalih borca.

Zaplijenjeno je: 7 teških minobacača, jedan laki minobacač, 23 teška mitraljeza, 17 puškomitraljeza, 501 puška, 21 pištolj, 3 automata, 2 signalna pištolja, 15 nagaznih mina, 870 granata za minobacače, 104.000 metaka puščane municije, 80 topovskih granata, jedna njemačka pukovska zastava, 2 radio-stanice, 4 telefona, jedna

telefonska centrala, 9 vagona žita, vagon masti, vagon jaja, vagon brašna, 2 sanduka sanitetskog materijala, magacin hrane, 18 konja i odjeća, obuća i ostali materijal u većim količinama.

Uništeno je: 4 lokomotive, 12 oklopnih vagona, 37 teretnih željezničkih vagona, željeznički most i porušeno pruge na 20 mjesta u dužini od 800 metara.

Izgubljeno 2. marta 1945. prodorom 7. SS divizije u Vitez: 11 puškomitraljeza, 2 automata, 3 teška mitraljeza, 62 puške, laki minobacač, 250 mina za mali minobacač, 150 ručnih bombi, 107.000 metaka puščane municije, krojačka radionica, brijačka radionica i obućarska radionica.

Izgubljena je i manja količina minerskog materijala, 37 konja sa 42 samara i 10 hamova, vrlo malo odjeće i obuće, male količine hrane i ostalog materijala.

To su bili najveći gubici u toku rata i revolucije, a koji, sami po sebi, nisu predstavljali neki značajniji gubitak za ukupnu borbenu vrijednost 4. divizije.